

Op ijsren vleuglen

'Schelfhout onder de Schelfhouts' komt thuis op Duivenvoorde

Twee keer in de geschiedenis van de Vereniging Rembrandt wist zij werk uit de voormalige collectie Steengracht van Duivenvoorde voor Nederlands publiek bezit te verwerven. De eerste keer was in 1913 in Parijs, toen zes topstukken uit deze verzameling aangekocht werden voor het Mauritshuis. Nu, ruim een eeuw later, volgt Andreas Schelfhouts *Schaatsers bij een Hollandse stad*. De Vereniging Rembrandt geloofde in het belang van deze aankoop en andere begunstigers volgden. De mooiste Schelfhout komt thuis op Duivenvoorde.

Kasteel Duivenvoorde
in de sneeuw

Lange Voorhout
te Den Haag met
Van Wassenaerhuis

Johannes Bosboom
1869. Olieverf op doek,
21,2 x 31 cm
KASTEEL DUIVENVOORDE,
VOORSCHOTEN

Het is hartje winter: het landschap is besneeuwd, het ijs kraakt. Jong en oud genieten van wintervertier. Ze zwieren over het ijs, maken een gezellig babbeltje of warmen zich bij de koek en zopie. De sfeer is ontspannen. Een late middagzon zet het tafereel in een sferisch licht. *Schaatsers bij een Hollandse stad* van de Haagse romantische landschapsschilder Andreas Schelfhout (1787–1870) uit 1857 kan met recht de 'Schelfhout onder de Schelfhouts' worden genoemd. Het is een van zijn grootste winterlandschappen en van hoge artistieke kwaliteit. Niemand blijft onberoerd bij het kijken naar de prachtige details. Het is alsof de Haagse dichter Samuel Johannes van den Bergh dit schilderij voor ogen had toen hij in zijn uitgebreide lofdicht op Schelfhout schreef:

*Het bosch is naakt, het veld besneeuwd, en vloed
en vliet gestold tot spieglen ijs; de jeugd
begroet dees ommekeer met blijde vreugd,
en bindt zich ijsren vleuglen aan den voet.
De Schenk ziet op heur dicht bevoerden plasch,
Waar eerst de riem van 't bootje meester was,
Haar zwieren, zwaaien, zengen, vroeg en laat;¹*

GALERIE STEENGRACHT

Schaatsers bij een Hollandse stad was een van de topstukken in de Galerie Steengracht, gevestigd in het woonhuis van de Steengrachten aan de Lange Vijverberg 3 in Den Haag.² Hendrik Steengracht van Oosterland (1808-1875) kocht het werk in 1857 direct van de kunstenaar voor 3.300 gulden. Na zijn dood vererfde de collectie op zijn neef, Hendricus Adolphus Steengracht van Duivenvoorde (1836-1912). Deze was sinds 1866 ook de eigenaar van het eeuwenoude adellijk landgoed Duivenvoorde, gelegen bij Voorschoten. Na Hendricus' overlijden in 1912 werd de schilderijen-

collectie geveild in Parijs en Amsterdam en raakte zij verspreid.

De collectie Steengracht was een bijzondere verzameling oude en levende meesters die vanaf het midden van de 18de eeuw bijeen werd gebracht. De wortels ervan lagen bij het Zeeuwse echtpaar Johan Gualtherus van der Poort en Johanna Susanna van der Mandere. Hun kleinzoon, Johan Steengracht van Oostcapelle (1782-1846), tevens de eerste directeur van het Mauritshuis, bouwde deze uit tot een kunstverzameling van naam en faam. Reisingden uit die tijd, zoals de Baedeker, kwalificeerden een bezoek aan de Galerie Steengracht als een 'must'. De overgeleverde gastenboeken tonen de grote populariteit van de Galerie onder buitenlandse bezoekers.

OUD ADELIIJK FAMILIEBEZIT

De collectie Steengracht is nauw verbonden met de bewonersgeschiedenis van Duivenvoorde. Kasteel Duivenvoorde dateert uit 1226 en is altijd in familiebezit gebleven; tot 1960, toen de zorg voor het ensemble van kasteel, park en landerijen in handen

kwam van de Stichting Duivenvoorde. In de bijna acht eeuwen van haar bestaan was Duivenvoorde achtereenvolgens eigendom van de families Van Wassenaer (13de-18de eeuw), Steengracht (19de eeuw) en Schimmelpenninck van der Oye (20ste eeuw). Deze families woonden in Den Haag en trokken 's zomers naar hun buiten in Voorschoten. Hun bezittingen waren over diverse woonlocaties verdeeld en dat gold tevens voor de verzameling schilderijen. De Galerie Steengracht bevond zich in Den Haag, en daar hing ook *Schaatsers bij een Hollandse stad*. Een ander deel van de collectie was op Duivenvoorde. Het Haagse huis raakte uit familiebezit, maar Duivenvoorde doorstond als familiehuus de tand des tijds.

Op Duivenvoorde zijn nog steeds talrijke sporen van de collectie Steengracht aan te treffen: schilderijen – waaronder een Haags stadsgezichtje van Johannes Bosboom – portretten van de verzamelaars, gastenboeken van de Galerie Steengracht en diverse veilingcatalogi en archiefstukken. Geen van deze objecten heeft echter voldoende zeggingskracht om het verhaal over deze roemruchte verzameling overtuigend aan het pu-

Schaatsers bij een Hollandse stad

Andreas Schelfhout

1857. Olieverf op doek, 95 x 145 cm

Bijdrage: € 300.000, waarvan € 100.000 uit het BankGiro Loterij Aankoopfonds, € 80.000 uit het Stortenbeker Fonds en € 20.000 uit het Themafonds voor 19de-eeuwse schilderkunst
KASTEEL DUIVENVOORDE, VOORSCHOTEN

Schaatsers bij een Hollandse stad is verworven met steun van de Vereniging Rembrandt, mede dankzij haar BankGiro Loterij Aankoopfonds, haar Stortenbeker Fonds en haar Themafonds voor 19de-eeuwse schilderkunst, VSBfonds, Stichting Duivenvoorde, SAGRO, Fonds 1818, Stichting der Heerlijkheden Oosterland, Sirjansland en Oosterstein, De Frans Mortelmans Stichting, Jacoba van Wassenaerfonds, Gravin van Bylandt Stichting, twee anonieme particuliere fondsen en publieksgeld via www.voordekunst.nl en Restauratiefonds Duivenvoorde.

bliek te kunnen vertellen. De Schelfhout heeft dat wel. *Schaatsers bij een Hollandse stad* was een sleutelstuk onder de levende meesters in de collectie Steengracht. Het werk is typerend voor de romantische smaak van de Steengrachten. In de verzameling waren meer Schelfhouts aanwezig, evenals werk van diverse van zijn

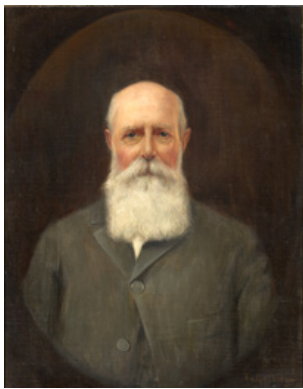

Detail van *Schaatsers bij een Hollandse stad* van Andreas Schelfhout

Fondsenwerving: een klus

Meer dan tien organisaties en een groot aantal particulieren hebben bijgedragen aan de aankoop van het ijsgezicht van Schelfhout. De negen maanden durende fondsenwerving was er één met ups en downs, vertelt Annette de Vries, directeur van Stichting Duivenvoorde.

Het verhaal van de aankoop begon in het najaar van 2014 met een interview in de krant. 'In de NRC las ik dat de toenmalige eigenaar een groot deel van zijn collectie romantische schilderkunst wilde verkopen. Ik kende het schilderij en wist dat het zich in deze verzameling bevond, dus ik heb toen contact met hem opgenomen.' Het was nu of nooit voor Kasteel Duivenvoorde, realiseerde De Vries zich, alleen is een aanschaf van dit formaat allesbehalve vanzelfsprekend voor een collectie zonder aankoopbudget. Gezien het belang van het schilderij voor Duivenvoorde werd besloten het toch te proberen. De Vries: 'Als eerste heb ik de Vereniging Rembrandt benaderd. Ik wist dat het einde oefening zou zijn als zij niet of slechts met een beperkt bedrag zou willen steunen. Het was een enorme opsteker dat Rembrandt volmondig ja zei. Toen heb ik enkele grote fondsen om steun gevraagd en daarna volgden de kleinere fondsen en twee publiciteitscampagnes.' De Vries kreeg onderweg de nodige tegenvallers te incasseren. 'Na een vliegende start volgde een moeilijke periode, omdat we van een aantal fondsen een afwijzing kregen. Dat was een teleurstelling en logischerwijze kwam de vraag op of het niet te hoog gegrepen was voor Duivenvoorde. Ik heb ervoor gekozen om mijn schouders eronder te zetten en vroeg de eigenaar om extra tijd om het geld bij elkaar te krijgen. Wat hielp is dat hij bereid was het schilderij tijdelijk in bruikleen te geven, zodat het gemakkelijker was om het publiek voor het prachtige schilderij te enthousiasmeren.' Met grote en kleine bijdragen slaagde De Vries er uiteindelijk in om de financiering rond te krijgen: 'Ik ben enorm blij voor Duivenvoorde en bovendien trots op al onze vrijwilligers die zich hiervoor hebben ingezet.'

Hendricus Adolphus Steengracht van Duivenvoorde (1836–1912)

F. von Gottberg

Na 1912. Olieverf op doek, 68,2 x 53,3 cm
KASTEEL DUIVENVOORDE, VOORSCHOTEN

leerlingen (Nuijen, Hoppenbrouwers en Weissenbruch). Met name Hendricus Adolphus Steengracht, de laatste eigenaar op rij, had een uitgesproken voorkeur voor werken die teruggrepen op motieven uit de schilderkunst van de Gouden Eeuw. De nu verworven Schelfhout heeft Duivenvoorde echter ook nog iets anders te bieden. Ooit sierden diverse landschappen en genrestukken de muren van het kasteel, maar die verdwenen in de maalstroom van de tijd. Het waren vooral de familieportretten die behouden bleven. Met de terugkeer van *Schaatsers bij een Hollandse stad*, een prachtige mix van landschap en genrestuk, wint het interieur van Duivenvoorde in één klap aan historische zeggingskracht.

WINTERS VAN WELEER REVISITED?

Het schilderij van Schelfhout brengt de typische Hollandse winters van weleer in herinnering, zoals die ook vroeger op de vijvers van het kasteel werden beleefd. Er is weinig verbeeldingskracht voor nodig om ons het winterse plezier op het landgoed voor te stellen. Tegenwoordig zijn echte winters schaars, maar voor Duivenvoorde staat het vast: als er in Nederland weer eens geschaatst kan worden, dan organiseren we een ouderwets schaatsfestijn op de vijvers bij het kasteel! En tot die tijd kunt u voor winterbeleving ook terecht bij de tentoonstelling *Echte winters* die momenteel in Teylers Museum te zien is ♦

Annette de Vries

Directeur Stichting Duivenvoorde

Noten

1. Het gedicht is integraal opgenomen in: C. Quarles van Ufford, *Andreas Schelfhout (1787-1870). Landschapsschilder in Den Haag*, Leiden 2009, p. 226.
2. A. de Vries en Q. Buvelot, *Passie voor schilderijen. De verzameling Steengracht van Duivenvoorde*, Leiden 2012; idem, "'Holland waakt!' De Vereniging Rembrandt als reddende engel", *Bulletin van de Vereniging Rembrandt* 22 (2012), 2, pp. 5-8.